KÜNYE: TÜZER, İbrahim., "*Kassandra Damgası'*nın Eksiltilen Mesajı: Tevarüs Eden Kötülük ve Yeniden Doğan İnsan: *'Uzay Rahibi Filofey'*", *Cengiz Aytmatov Kitabı,* **Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay.,** s. 317-329, 2009.

KASSANDRA DAMGASI'NIN EKSİLTİLEN MESAJI: TEVÂRÜS EDEN KÖTÜLÜK VE YENİDEN DOĞAN İNSAN: *"UZAY RAHİBİ FİLOFEY"*

İbrahim TÜZER*

"Mal-mülk edinmekten,
şan ve şöhreti önemsemekten utanmıyorsunuz,
ama ruhunuzla ilgilenmekten kaçınıyorsunuz."
Sokrates

"Çünkü soru sormak düşüncenin ibadetidir."
M. Heidegger

İnsandan evrene, sanatkârdan esere algı seviyesi ya da Giriş

İnsan dünyada bulunuyor oluşuyla tüm iyilik ve umutları üzerine çektiği gibi kötülük ve yitilmişlikleri de bünyesinde toplar. Evreni, dünyayı ve ben'i etrafında meydana gelen hâdiseleri algılama seviyesine göre, hem insanîlik vasfını kazanarak yüceliği elde eder hem de kendiliğine yabancılaşan bir *canlı* olarak özellikle ruhunda meydana gelen tıkanmışlıktan kurtulamaz. Sadece insana has olan *düşünme yetisi,* hayatı ve içerisinde yer alan nesneleri anlamlandırırken onun dünya içerisinde bulunan diğer canlılardan farklı bir konuma yükselmesine yardımcı olur. Ontolojik yapısından habersiz, varlık şartlarının uzağında bu yetilerini kullanmadan yaşayan insan ise *körleşen* bir kimse olarak tüketilen hayatın nesnesi olmaktan kendisini alamaz.

Maddî kazanımları önceleyerek gündeliğin gelip geçiciliğinde sıradanlaşan; böylelikle hayatın *giz*ine sırtını dönen insan, Ortega Gasset'in ifadesiyle *"herkes"*leşen bir canlıdır artık. Herkesleşmekten kurtulmanın tek yolu ise insanın kendini nesnelerin boyunduruğundan kurtararak güçlü bir çabayla iç dünyasına çekilmesi ve *"benliğine dalma"*sıdır (Gasset 1994: 38). Sözü edilen bu durum gerçekleştirildiğinde insan, aynı zamanda ben'i etrafında toplaşan ve kendiliği üzerinde baskı oluşturan yitim alanlarından uzak durarak "ötekileşme"den kurtulacak; dünyaya, özellikle baş döndüren bir hızla gelişen teknolojiye de varlık şartına uygun olan kendi sözünü geçirebilecektir.

Hayatın olağan akışı içerisinde modernitenin/kentin sarmalında günden güne gelişen teknikle hayrete düşen ve her hayrete düştüğünde daha çok aptallaşan topluluk içerisinde, algı seviyesini en üst düzeyde tutmaya çalışan insanlar sanatkârlardır. Farkındalık eşiğini atlayabilmiş olan bu insanlar Heidegger'in *"ontolojik farklılık"* (Safranski 2008: 378) dediği varolmayı unutma/*"otantik olmama"* düzeyinden, varolmayı düşünme/*"otantik olma"*

* Yrd.Doç. Dr., Kırıkklale Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Öğretim Üyesi.
ibrahimtuzer@yahoo.com

durumuna gelmiş olan insanlardır. Dünyada bulunuyor olma fırsatını akılda tutarak kendilik vasfını elden kaçırmamaya çalışan, böylelikle toplumun zedelenmişliğini "benliklerine dalarak" işaret eden sanatkârlar, bir anlamda işaret fişeği vazifesi görürler. Meydana getirmiş oldukları eserler, soru sorma ve düşünme yetisini henüz kaybetmemiş olan insanlara içerisinde sıkışıp kaldıkları ötekileşme anaforundan kurtulmaları için yardım eder ve bu insanların madde plânındaki varlıklarından daha çok tinsel varlıklarına yönelir.

Tinsel varlık alanı ise insanı tamamlayan, "tamam eden"; parçası olduğu *bütün*e doğru hamledip esas olanla/"öz"le *"bir"*leşmek isteyen insanın en önemli varoluş alanıdır. Evrende her şeyin kaynağına doğru yol alıp aslını bulmaya çalışması gibi sanatkârın var olduğu alan da kendi *yarımlığının* farkına varabilen ve bu eksikliğini bedensel yetkinlikten çok ruhsal doygunlukta arayanların mekânıdır. "Akıl"ın iradesinde gelişerek baştanbaşa "dış"arılıkla dolu olan, dolayısıyla "iç"e/"kalb"e/"tin"e ait değerlere tamamen kapalı duran modern dünya, insanın en çok da bu *yarım kalmışlığı*na saldırır. İnsanın doğal karakterini değiştirip kendiliğinden uzaklaştıran ve onu tutkularıyla, tatmin edilmemiş arzularıyla yaşayan yabancılaşmış bir *"yaralı bilinç"* (Shayegen 1991: 43) haline getiren modern zaman, insanın diğer yarısıyla/tinsel varlığıyla arasına kalın tuğlalar örer. Bir anlamda, maddî kazanımlarla ben'i etrafında "ontolojik/varlıkbilimsel güvenlik" duvarı (Özel 2004: 52–54) meydana getiren bu "yaralı bilinç", elde ettiklerini yetersiz görünce ya da kaybedince, kendi enkazı altında kalmaktan kurtulamaz. İşte sanatkârlar, asırlar boyu ortaya koymuş oldukları eserleriyle insanın kendi enkazı altında yitip gitmesi önünde refleks geliştirerek tinsel varlık alanlarını beslemekte; böylelikle de insanın farkındalık eşiğini atlayarak kendi kendisiyle yüzleşmesine imkân tanımaktadırlar.

Burada önemle ayırtına varılması gereken husus, sanatkârların yapıtlarına nasıl yaklaşıldığı ve metinlerin hangi açıdan değerlendirildiği ile ilgilidir. Herkesleşerek kendi varlık esasını önemsemeyen ve hayatını soru sorma ayıklığının uzağında geçiren bir kimse için okunan metinler, dünyada işgal etmiş olduğu yerin ya da ideolojik konumunun onayından öte bir anlam ifade etmeyecektir. Bu türden bir *okuma* edimi, içinde esaslı *düşünme* faaliyetinden kırıntılar dahi barındırmaz. Burada asıl olan metnin düz ve görünürdeki anlam dünyasıdır. Umberto Eco'nun tarifiyle bu *"birinci düzey okur /sıradan okuyucu"* (Eco 1996: 35), metinle kendi arasındaki bağı çok yüzeysel bir tarzda oluşturur ya da bu bağı hiç kuramadan eserin anlam dünyasına dâhil olamaz.

Hayatın anlamına dair sorular geliştiren, yapıtlarında okuyucunun hem tinsel hem de zihinsel gelişimine imkân tanıyan sanatkârın ürünleri, "özgünlüğü ve pek çok farklı biçimde algılanıp yorumlanmaya elverişli olmasıyla *açık* yapıdadır" (Eco 2001: 10). *"İkinci düzey örnek okur"*a yönelik olarak derin ve *"hareketli"* anlam alanlarına açılan bu metinlerin en önemli özelliği anlamının *"tamamlanabilir"* olmasıdır. Bu yapıtlar sözü edilen yönleriyle okuyucuya bir tür davetiye çıkarır ve onu metnin içerisine dâhil eder. Dolayısıyla her "örnek okur", diğer bir ifadeyle, dünya içerisinde bulunuyor olma farkındalığına/ayıklığına ulaşma gayretiyle bir yola koyulan her okuyucu, bu tarz metinlerin anlamını sürekli çoğaltır ve içsel büyümenin ardından ruhuna nefes alabileceği ferah mekânlar elde eder.

Cengiz AYTMATOV'un "Kassandra Damgası" *(çev.A. Pirverdioğlu, Ötüken Yay., Ankara, 1997, 244 s.)* adlı romanı da yukarıda işaret etmeye çalıştığımız *açık* bir *yapı* içerisinde *örnek okur'*u görünmeyen bağlarla içerden sarar, sarmalar. İçerisine doğup büyüdüğü dünyanın/kaotik ortamın ben'i üzerinde meydana getirdiği baskı alanlarını, çerçevesini çizmeye çalıştığımız *sanatkâr* duyarlılığıyla işaret eden Aytmatov, yaşayan bir varlık olarak sadece insanın değil tüm canlıların maruz kaldığı yitip gitme tehlikelerini belirginleştirir.

Metinden yansıyan gerçeklik: tevarüs eden kötülük

Kassandra Damgası'nın fiktif yapısı içerisinden reel boyuta ulaşan en temel gerçeklik, insanların kendi sonlarını yine kendi elleriyle hazırlıyor olmalarıdır. Bitmek bilmeyen ihtiraslar, sonu gelmeyen siyasî emeller, kişisel çıkarlar uğruna yozlaştırılarak sıradanlaştırılan insanîlik, bilinçsizce tüketilen temel barınağımız/tabiat ve kendi varlık şartlarının uzağına düşerken en keskin biçimde ötekileşen kalabalık. Tüm bu yitime uğratılan değerlerin ortak noktası ise dünya kurulduğundan bu yana nesilden nesle aktarılırken biraz daha katmerleşen ve meşruiyet alanını arttıran *kötülük*. Aytmatov'un eserinin merkez noktasında bulunan bu fenomen, romanda hem bireyler arasındaki trajik çatışmada hem de vaka gelişiminde yer alan metin halkalarının oluşumunda yeni anlam alanlarına açılarak belirgin kılınmaya çalışılır.

Cengiz Aytmatov, Yunan Mitolojisi'nden ödünçleyerek "geleceği görme gücüyle yıkımları önlemeye çalışan, ama sözünü geçiremediği için başına gelen belâlardan iki misli etkilenip üzülen Kassandra"nın (Erhat 1996: 168–169) dramını eserinde, kendisine "Uzay Rahibi Filofey" adını veren Krıltsov Andrey Andreyeviç ile işaret eder. Uzaydaki eski Sovyet Araştırma İstasyonu'nda çalışan fakat daha sonra ekip arkadaşları ile birlikte dünyaya dönmeyi reddedip tek başına uzayda kalan Filofey, bu istasyonda yapmış olduğu çalışmalar sonucu tüm insanlığın geleceğini etkileyecek büyük bir buluşa imza atar. Uzay rahibi, anne karnında henüz embriyon halindeyken, insanların yaşanamayacak kadar tükettikleri dünyaya gelmeyi reddeden embriyonların varlığını keşfetmiştir. Bu embriyonlar, kendilerini bekleyen kötü hayat şartlarıyla karşılaşmamak için doğuma karşı olumsuz tepki göstermektedirler. Bunun sonucu olarak da, kendilerini doğuracak olan kadına bir işaret gönderirler. Filofey, bu embriyonlara "Kassandra Embriyonu" ve bu embriyonların bir işareti olarak hamile annenin alnında beliren küçük beneklere de "Kassandra Damgası" ismini verir.

Kendi ihtiyaçlarını ve arzularını karşılayıp tatmin etme uğruna hiçbir saldırganlıktan ve yıpratıcılıktan kaçınmayan insanoğluna, içinde yaşadığı dünyanın nasıl bir tehlike ile karşı karşıya olduğunu bildirmek isteyen Uzay Rahibi Filofey, bu buluşunu Roma Papasına hitaben yazdığı bir mektupla anlatır ve Kassandra embriyonunun ağzından insanoğluna şöyle seslenir: "*Karar verme şansım olsaydı hiç doğmamayı tercih ederdim. Sorgunuza cevap olarak gönderdiğim sinyali, beni, dolayısıyla da yakınlarımı, gelecekte bekleyen felâketlerin, acıların işareti olarak kabul edebilirsiniz. Bu sinyali çözebildiğiniz takdirde şunları bilmenizi isterim: Ben Kassandra embriyonu, hiç doğmadan, hiç kimseye fazla acı vermeden yok olmak istiyorum. Siz soruyorsunuz, ben cevaplıyorum: ben yaşamak istemiyorum. Fakat eğer irademin dışında beni doğmaya zorlarsanız, tüm zamanlarda tüm insanların yaptığı gibi, kaderimi olduğu*

şekliyle kabul edeceğim. Nasıl olacağına siz, ilk önce de beni doğuracak kadın, karar verin. Ama önce beni dinleyin ve anlamaya çalışın. Ben, Kassandra embriyonuyum! Şimdilik benimle vedalaşmak geç değil ve ben de buna hazırım. Ben, Kassandra embriyonu, birkaç gün kendimi hatırlatacağım, size sinyaller göndereceğim. Ben, Kassandra embriyonu, doğmak istemiyorum, istemiyorum, istemiyorum... Ben, Kassandra embriyonu !"(s.21)

Bu mektup, Amerika'nın en çok satan gazetelerinden Tribün'de yayımlanır ve dünyanın değişik kıtalarında ve ülkelerinde yaşayan her türlü kesimden insanın son derece tepkisini çeker. Uzay rahibi Filofey, *"dünyadaki insanların nasıl tepki vereceğinden çok korkuyorum" (s.25)* diyerek keşfettiği Kassandra embriyonları hakkındaki öngörüsünde yanılmamıştır. Onun buluşu İsrail'de, Yahudilerin genetik formunu yok etme girişimi, Rusya'da yeni bir Perestroyka hareketi, Çin'de ise demografik üstünlüklerini yok etme yöntemi olarak değerlendirilip; fahişelerden mafya mensuplarına, uyuşturucu tacirlerinden terörist örgütlere kadar her grup insan tarafından protesto edilir. İnsanların *"kendi içlerinde kendileriyle karşı karşıya gelmeleri" (s.25)* onları aşırı bir biçimde rahatsız etmiştir. Otantik olmayan bir hayatın çukuruna gömülü kalan bu insanlar asırlardır, dünya üzerine ekmiş oldukları kötülük tohumlarının neleri tehdit ettiğini görmek istemez ve bu çıplak gerçeğin üstünü örtmeye çalışırlar. Filofey'in mesajı ve bir dönem kendi yaptıklarından dolayı itirafı ise çok nettir: *"Bir kişi tarafından yapılmış kötülük onun ölümüyle fizikî olarak yok olmuyor, zaman ayarlı bomba gibi, genetik ormandaki mukadder tohum misali kendi iks saatini bekliyor. (...) Kan ve hâkimiyet! İşte ebediyen kötülük tohumlarının yetiştiği humus… Bir kötülüğün yerine diğer bir kötülük geçiyor ve başka bir kötülük için de tohum bırakıyor" (s.27, 29)*

Kötülüğün/vahşetin son kertesi: "ceset tuzakları"

Gen mühendisliğinin gelmiş olduğu nokta, insanın *"kötülük geni"* (bed behaviour) adı verilen bir gene sahip olduğunu ortaya koymuştur. Yapılan araştırmalar bu genin, beyindeki mutluluk ve huzur veren serotonini azalttığını göstermiş; anne sevgisi, güven ve benimseme ile de *kötülük geni*nin olumsuz etkilerinin azaldığı gözlenmiştir. (Tarhan 2009: 70). 1990'lı yılların ilk yarısından sonra ortaya çıkarılan bu bilimsel gerçek, Aytmatov'un 1997 yılında yayımlanan Kassandra Damgası'nda etkili bir biçimde işaret edilir. Yazarın sözünü emanet ettiği kişi olarak Uzay Rahibi Filofey, içinde bulunduğu istasyonunun kendisine tanıdığı teknik imkânları kullanarak, dünyanın değişik kıtalarında meydana gelen olayları televizyon ekranından seyredebilmektedir. İnsanoğlunun her geçen gün, insanîliğinden biraz daha uzaklaşarak kötülükten *vahşîliğe* geçişindeki akıl almaz yaratıcılığına ve pişkinliğine şahit olan uzay rahibi, Kassandra embriyonlarının iletmek istedikleri mesajı insanların doğru olarak anlamalarını ümit eder.

Fakat bu temennisinde tam olarak emin değildir. Çünkü televizyon ekranlarından yansıyan vahşet görüntüleri karşısında kötülüğün insanlar tarafından nasıl bu derece içselleştirilmiş olmasına inanmak istemez. Filofey bunları düşünürken televizyon ekranlarından bir tanesi, İtalya'da mafya tarafından katledilen birinin cenaze merasiminde toplanan kalabalığı gösterir. Kendilerini protesto eden bu kalabalığa karşı mafya mensuplarının helikopterden dağıttıkları kâğıtlarda, sıkılmadan ölüm tehdidi savurdukları görülmektedir. Ekranlardan bir diğeri ise, Afganistan'da yol kenarına bırakılmış babasının cesedine sarılmak için gözyaşlarıyla koşan masum bir çocuğun, babasına dokunur dokunmaz, cesedin altına yerleştirilmiş olan bombanın

patlamasıyla nasıl paramparça olduğunu ve bu anı hiçbir merhamet emaresi göstermeden âdeta erotik bir haz içerisinde kamera ile kaydeden insanı göstermektedir. Aytmatov'un anlatımıyla tinsel varlık alanlarımızda derin yarılmalar meydana getiren bu olay tam da Freud'un *"saldırganlık"* üzerine yapmış olduğu şu haklı tespiti akla getirir: "Koşullar elverişli olduğunda, kendisini normalde ketleyen karşıt ruhsal güçler ortadan kalktığında, saldırganlık kendiliğinden ortaya çıkıverir; insanı kendi türüne karşı merhamet nedir bilmeyen vahşi bir canavar olarak ortaya çıkarır" (Freud 1999: 68).

Uzay rahibi Filofey, Kassandra damgasının, insanoğlunun birbirlerine karşı bu derece acımasız davranıp, dünyayı yaşanmaz bir yer haline getirmeleri sonucu bir tepki olarak ortaya çıktığını mektubunda şu sözlerle işaret eder: "*Nesilden nesle insan felâketinin ölçüleri hep büyüyor. Ve biz hepimiz buna iştirak ediyoruz. Ve işte nihayet, Tanrı, bizi uçurumun kenarında durduruyor, Kassandra damgası ile işaret veriyor. Ben bir daha beyan ediyorum: Benim, Kassandra embriyonlarının sinyallerini ortaya çıkaran uzay araştırmalarım insanlara artık böyle yaşanılmayacağını, böyle giderse insan neslinin yok olacağını anlamalarında yardım etmek amacı taşıyor. Yalnız her bir ferdin, bütün toplumun, bütün insan neslinin kendi içindeki kötülük ve günahları temizlemesiyle hayat perspektifi yenilenebilir. Bu bir ütopya mıdır? Yine de mi ütopya? Hayır, bu yeni bir ütopya değil. Bu, canlı ruhun yaşam yoludur, başka yol yoktur. Geri çekilmeyecek, hemen Kassandra embriyonundan kurtulmaya çalışmayacak cesur insanların bulunacağına inanıyorum. Bu insanlara tehlike sinyalleri çok şey söyleyecek: Hepsinin ve herkesin hayat için gelecek nesillerin istikbali için sorumlu olduğunu; insanın kendi kendisi ile şimdiye kadar hiç görülmemiş bir mücadeleye girmesi gerektiğini vs... Bu insanlar daha güzel bir hayat için savaşacaklar."*(s.38–39)

Tehlike geç(me)di! Kötülüğe devam: toplumsal hınç/ressentiment

Filofey'in bu çağrısı, kalp ve akıl gözleri henüz tamamen kapanmamış; varoluş sırrına bilinçlilik düzeyini sürekli artırmaya çalışan bir takım insanlarda karşılık bulur. Ötekileşme sürecine karşı koyarak Tanrı'nın insanoğluna yüklediği değerlerin farkında olan bu insanların başında dünyaca ünlü fütürolog Robert Bork gelmektedir. Bork *"insana zeka, alemşümul misyon gibi mutlak bir imtiyaz verilmiştir ve eğer biz -bizden istenen ve zaten mevcudiyetimizin de sebebi olan- kendimizi mükemmelleştirmeye, evrenseli faal bir biçimde benimsemeye muktedir değilsek, demek ki biz görevini yapamayan bir asalak, hiçbir işe yaramayan alçaklarız. Bizden talep edilen ise, her şeyden önce, hayatı mükemmelleştirmek, ahenk yaratmaktır." (s.50)* diyerek metinde ülkü değerin temsilcisi olarak karşımıza çıkar. Fakat bu roman kahramanının sonu çok trajik olur. Amerikan başkanlığına adaylığını koyan, yakın arkadaşı, Oliver Ordok'a açıklamış olduğu fikirleri ve hakikati/sahiciliği gözler önüne seren makalesinden dolayı 'Filofey'in yeryüzündeki *iş birlikçi*si olarak ilân edilen Robert Bork, Gustave Le Bon'un tarif ettiği *"telkine hazır"* kitleler/yığınlar (Le Bon 1999: 30) tarafından hunharca katledilir.

Sonu gelmez siyasî hırsı ve politik endişeleri yüzünden, vahşete alışmış olan yığınların önüne Robert Bork'u çekinmeden atan Ordok, kitlelerin temsilcisi olur fakat Filofey'in *insanî öz*'e yönelik çağrısının önüne de aşılması zor setler çeker. Bu setlerin en büyüğü ise "insana farklı bir gözle bakmayı sağlayacak bilişim kanallarından birinin ebediyen tıkanmış olmasıdır" (Korkmaz 2004: 57) Arno Gruen, insandaki yıkıcılığın temeline ilişkin esaslı çıkarımlarda bulunduğu *"Normalliğin Deliliği"* adlı kitabında, toplum içerisinde sağlıklı bir şekilde dolaşan *gizli şizofrenler*den söz eder. Bu insanların en önemli özelliği "kendi içlerindeki

karmaşa, öfke ve boşlukla yüzleşemediklerinden toplumda sürekli tehlike yaratmaları, boşluğun kendi iç boşlukları olduğunu kabul etmek zorunda kalmamak için çevrelerinde boşluk ve yıkım meydana getirmeleridir" (Gruen 2003: 28).

Her türlü ahlâkî değerin uzağına düşmüş olan Oliver Ordok *(Aytmatov romanında "Ordok" kelimesinin Macarcadaki anlamının şeytan olduğuna bir gazeteciyi konuşturarak işaret eder. s.69)* da kudurmuş olan kalabalığı, siyasî geleceği yüzünden kendi üzerinden arkadaşı Robert Bork'a yönlendirerek şizofrenik bir durumun temsilcisi olur. İçlerinde yer alan kötülük duygusunu bastırmayarak *Hınç'ı/Ressentiment'ı* açığa çıkaran ve intikam psikolojisiyle hareket eden kalabalık, Filofey'in iş birlikçisi olarak ilân edilen Bork'un madde plânında yer alan bedenini yok etmekle sakinleşmez. *"Uzay provokatörü Filofey'in roketle düşürülmesini (...) keşif ışınlarının kaynağı olan uzay araştırma istasyonu(nun)" (s.173)* yok edilmesini talep eder. İntikama susamış olan insanların bu tavrı Max Scheler'in tarifine göre tam olarak *"zihnin kendini zehirlemesidir"* (Scheler 2004: 7). *Zihin zehirlenmesi* ise vicdanın/tinin sesine büsbütün sırtını döner ve varolmayı unutarak silikleşir.

Kassandra embriyonlarının sesine kulak verip, kendilerini bekleyen tehlikelerin önünü almak ve gelecek nesle kötülüklerden arınmış bir dünya bırakmak için hiçbir çabada bulunmayan; bunun aksine kendisini "iblis" ilân eden insanlara karşı artık yapacak bir şeyi olmadığını anlayan Filofey, uydu bağlantılı canlı yayında insanlara şu sözlerle seslenir: "*...Şu an beni dinleyen herkesten son sözlerimi söylememe müsaade etmelerini rica ediyorum. Son gün zarfında seyrettiğim her şey keşfimin zamansız olduğunu, çağdaşlarım tarafından anlaşılmadığını gösteriyor. Bunun için de yok olmaya, hayatıma son vermeye kesin karar verdim ve burada uzayda kimse tarafından engellenmeden bunu yapabileceğim için şanslıyım... İşte benim sonum. Şimdi açık fezaya çıkacağım ve hayatımı sona erdireceğim... Dünyaya gönderdiğim keşif ışınları araçları tarafımdan yok edilmiştir. Kassandra damgasının ortaya çıkarılması ile ilgili tüm hesaplamalar ve projeler, araştırma notları da yok edilmiştir. Tüm bunlar benimle birlikte yok oluyor. Bundan sonra sanki hiçbir şey olmamış gibi rahat olun..."*(s.189–190)

Dünya üzerindeki yaşam alanlarına hâkim olan kötülük, okyanustaki dev dalgalara karşı yüzerek kendilerini topluca sahile atan balinalara ve Moskova'da Kızıl Çan Kulesi'ndeki baykuşa bile bir anlam ifade ederken; insanoğlunun sadece saldırganlığını arttırmasına meydan vermesi yazar tarafından çok orijinal bir biçimde kurgulanmıştır. Özellikle Filofey'in, kendi gerçekliğinden kaçarak duyarsızlaşan kalabalığın şehvetle arzuladığı roketle düşürülme eğlencesine izin vermeyerek kendini uzayın boşluğuna bırakması, baykuş ve balinaların intiharıyla birlikte yeni anlam alanlarına kapı aralayarak genişler. Söz konusu intiharlar metaforik anlamda ele alındığında, geride kalanlara bir ders vermenin ötesinde, evrenin ontik yapısındaki düzenin insan eliyle yıpratılmasına bir itiraz olarak belirir ve insan bilincinin algı seviyesini ortaya kor. Nitekim "insanoğlunun meydana getirdiği her türlü faaliyet onun sahip olduğu bilinçle çok yakından ilgilidir" (Asanova 2000: 33).

Bırakılmışlığın/annesizliğin trajedisi ve yeniden doğan insan: Uzay Rahibi Filofey

Uzay Rahibi Filofey'in intiharına kadar metindeki gerilimi en üst seviyede tutan yazar, son bölümde de *örnek okuru* eserinin içerisine dâhil etmeye devam eder. Kırıltsov Andrey

Andreyeviç'in Uzay Rahibi Filofey olmadan evvelki hayatı ve bu dönem içerisindeki yaşanmışlığı/trajedisi romanın derin yapısında yer alan diğer anlam alanlarıyla birleşir. Oliver Ordok'un gerçek yüzünü gördükten sonra Robert Bork ve Filofey'in tarafına geçerek insanî bir tavır sergileyen ve eserde henüz umutların tamamen yitmediğinin simgesi olarak da okunabilecek olan Entoni Yunger, Andreyeviç'in yeryüzündeki tek mirasçısı olmuştur. Filofey'in kendisine hitaben kaleme almış olduğu *"Yaşadıklarım, Seninle ve Sonra" (s.195)* başlığını taşıyan mektupta/*tövbe metninde*, Kırıltsov Andrey Andreyeviç'ten Uzay Rahibi Filofey'e nasıl dönüşüldüğünün öyküsü gözler önüne serilir.

Filofey'in trajedisi henüz doğmadan evvel başlar. İnsanlık tarihinin en kanlı savaşlarından biri olan II. Dünya Savaşı'nın günahı, âdeta onun üzerine yüklenmiş ve tüm hayatı boyunca ruhunun en büyük yarası olarak onda asılı kalmıştır. Doğar doğmaz bir yetiştirme yurdunun kapısı önüne terk edilen Andrey, hiçbir zaman tanıyamayacağı Alman bir asker ile Rus bir anneden dünyaya gelir. Aytmatov, ondaki bu terk edilmişliği ve bırakılmışlığın yarasını Filofey'in mektubundan okuyucuya şu sözlerle aktarır: *"Ben, küçücük yavruyken, battaniyeye, onun da üzerinden çuval bezine sarılı olarak yetiştirme yurdunun önündeki küçük merdivene bırakılmıştım. Çocuk yurdunda bana verilen Kırıltsov soyadı da buradan kaynaklanıyor. Bana Andrey adını vermişler. (...) Bana anlattıklarına göre bu acı olay 1942 yılının sonunda, karlı bir kış sabahı olmuştu. Hiç kimse inanmasa bile ben o sabahı hayal meyal hatırlıyorum. (...) Annemin ayaklarının altında gıcırdayan sert karın sesini hatırlıyorum. O kış sabahı ne kadar hızlı yürüdüğünü hatırlıyorum. Beni sıkı sıkı kucakladığını, habire korkudan irkildiğini, kalbinin acıyla çarptığını hatırlıyorum. O yürürken hızla nefes alıyor ve devamlı ağlamaklı bir sesle gözyaşlarını zor tutarak bana bir şeyler fısıldıyordu. (...) Beni merdiven önüne bıraktığı zaman neler olduğunu anlamamıştım. Soğuktu, donuyordum ve onun geri gelerek beni almasını bekliyordum. Fakat o, biraz uzakta, çalıların arkasındaki kürtünde saklanmış ve yaklaşmıyordu. O zaman ben ağladım, yüksek sesle ağladım ve sonra kapı açıldı, birisi geldi, beni aldı ve götürdü. (...) Sık sık hep aynı rüyayı görürüm: Kürtünlerde yürüyorum, annemin ayak izlerini arıyorum, bu izler beni ormanın derinliklerine götürüyor, korkuyorum, üşüyorum, kar bastırıyor. Ve ben 'Anne, anne' diye bağırıyor ve uyanıyorum… O korkunç sabah böylesine korkunç bir adım atmaya annemi ne mecbur etmişti? Bir bilseydim! Babam kimdi?" (s.196–197)*

Anne şefkatinden mahrum bırakılan Andreyeviç, aynı zamanda içerisinde huzur duyabileceği, bedenini olduğu gibi ruhunu da sarıp sarmalayacak *ev*'den de uzağa atılmış olur. Tüm hayatı boyunca *annesizliğin/evsizliğin* acısını çeken; terk edilmişliğin ıstırabıyla varlığındaki *kötülük geni*ni besleyen Kırıltsov Andrey, topluma karşı derin bir kin duyar ve kendini tüm değerlerden yalıtarak insanlığa karşı yapılabilecek en kötü projeye imza atar. *Metruk çocuk kompleksi*yle etrafında yıkımlar meydana getiren Andreyeviç, *"her zaman kuvvete kuvvet, kötülüğe kötülükle cevap verecek güçte olmak" (s.202)* ister. Bunun içinde kendisine tahsis edilen laboratuarda *"geleceğin ideoloji şövalyesi olacak (s.210)*; hiçbir ahlakî kaygı taşımadan kendisine emredileni yerine getirecek "X Fert"ler yaratmak için çalışmaya başlar. Bu *canlılar*, aynen Andrey gibi hangi anne ve babadan doğduğunu bilmeden, şefkat, merhamet, sevgi, saygı ve daha birçok insanîliğe ait değerden bağımsız, çağrılacak özel bir adları bile olmadan sadece *devletin malı* olacak ve kötülüğe hizmet edeceklerdir.

Aytmatov, *"Güz Uzar Yüzyıl Olur"* adlı eserinde ötekileşmenin son kertesi olarak işaret ettiği *"Mankurt"* tipinin yanına böylelikle, kaybedecek hiçbir şeyleri olmayan *ruhsuz canlıla*rı, *"X Fert"*leri de koymuş olur. Kendisi de bir "X Fert" olan Andreyeviç, büyük bir azimle çalıştığı

projesinde, hapishanelerden topladığı mahkûm kadınların rahimlerini kiralamakta; birer kuluçka makinesi gibi kullandığı bu insanlara yaptıkları *hizmet!* karşılığında özgürlük vaat etmektedir. Fakat bir gün her şey birden bire değişir. Krıltsov Andrey, Runa isimli bir mahkûm kadının *"insanların tabiat ve Tanrı tarafından belirlenen yöntemle mi veya şeytanın gösterdiği yöntemle mi çoğalmaları sizce problem değil mi?(...) Sen kendini ne sanıyorsun? (...) Belki bu konuşma içinizde bazı duyguları uyandırır. Düşünmenize yardımcı olur. Hepsi bu." (s.228–229)* şeklindeki ihtarıyla ontik varlığıyla, vicdanıyla yüz yüze gelir. İçsel aydınlanmasını gerçekleştirebilmek için çok büyük bir fırsat elde eden Krıltsov, bu imkânı elden kaçırmaz ve insanlığa karşı işlemiş olduğu suçun mahiyeti üzerine *düşünmeye/soru sormaya* başlar. Entoni Yunger gibi metinde, yönlendirici tip olarak karşımıza çıkan Runa, Andreyeviç'in bu yola koyulmasında esaslı bir işaret fişeği yakmış; ona varolmayı düşünmesi gerektiğini hatırlatarak kuluçka makinesi olmayı reddetmiştir. Buna zorlandığında ise aynen baykuş ve balinalar gibi maddî bedenini ortadan kaldırarak ruhunun daha fazla incinmesine izin vermez.

Carl Gustav Jung, "kişinin asıl zenginliğinin içsel kaynaklarla beslenen bir çoğalmanın bilincine varmasıyla mümkün olacağını ifade etmekte; insanın gerçek mekânı olan ruh yeterince geniş değilse, nesnesinin büyüklüğüyle asla baş edemeyeceğini belirtmektedir." Bu içsel dönüşümü gerçekleştirerek bireysel bilinçlenmesini arttıran insanları ise *"yeniden doğuş arketipi"* ile açıklamaktadır (Jung 2003: 53). Krıltsov Andrey de Runa'nın kendisini asıl gerçekliğe uyandırmasıyla nesnesinin büyüklüğüyle baş edebilecek ruhsal enginliğe kavuşmuştur. Yıllardır içerisinde asılı kalan anne hasretiyle ona alâka duymuş ve aşkın doğası gereği kendi içine yönelerek yüreğinin sesini dinlemeye başlamıştır. Runa'nın intiharıyla "X Fert" projesinden tamamen ayrılan Krıltsov, ruhuyla birlikte bedeninin de yeryüzüne ait olmadığını düşünerek kendini uzaya/boşluğa hapseder. Sadece anne ve babası tarafından değil tüm insanlar tarafından *bırakılmışlığın/terk edilmişliğin* trajedisini yaşayan Andreyeviç'in gerçek anlamda *yeniden doğarak* Filofey'e *dönüşümü* ise burada gerçekleşir.

Bir anlamda *benliğine dalarak, "uzayda kendine kapan(an)" (s.196)* Filofey, yeryüzünün ontik yapısının bozulmasında kendi katkısının da olduğunu gizlemez ve bu *"korkunç geçmişi(ni)n günahlarından arınmak" (s.239)* için "Kassanda Damgası/Embriyonu" adını verdiği buluşuyla insanları körleşmiş oldukları karanlıklarından kurtarmak ister. Fakat bu çabasının da boşuna olduğunu görüp mesajının *eksiltildiğini* anlayınca, tam anlamıyla yeniden doğmak, *"ol"*mak için *"öl"*meyi seçer ve fezanın boşluğuna bedenini bırakır. Arkasında ise varoluşuna yönelik tehditleri umursamadan *yaşayıp giden*; sadece konformizminin bozulmasından endişe duyan kocaman bir ruhsuz kalabalık; sahilde can çekişen balina sürüsü; ölü bir baykuş ve *"babalarım Filofey ve Robert Bork'un bıraktığı izden yürüyeceğim" (s.193)* diyerek insanî özün taşıyıcısı olan Entoni Yunger'ı bırakır.

Gerçekleşen kehanet ya da bir ek

Makalemin sonuç kısmı üzerine düşünürken bilgisayar ekranıma Mardin'in Mazıdağı ilçesine bağlı Bilge köyünde hunharca katledilen 6'sı çocuk 16'sı kadın 44 tane insanın ölüm haberi geldi. Kadınlardan 3'ü ise hamileydi. Hayatlarının en mutlu gününü kutlamak için düğün

evinde bir araya gelen ve aynı soyadını taşıyan 44 insanın üzerine, (aslında 47 can) yine aynı soyadını taşıyan akrabaları tarafından otomatik silahlarla ölüm kusulmuştu. Bu vahşetin anlamı ve böyle bir ölümü 47 insana reva gören zihniyet üzerine düşündüm. Hiçbir geçer yanı, insanlıkla, varoluşumuzun yapısıyla örtüşen hiçbir tarafı yoktu. Maalesef asırlar öncesinden mesajını bizlere ulaştırmaya çalışan Kassandra'nın kehaneti yine tutmuş; insanlığın atalarından tevarüs ettiği "kötülük" yine galip gelmişti.

Aynen Aytmatov'un eserindeki "ceset tuzaklar"ı oluşturarak parçalanan masum çocukların bedenleri üzerinden şehvanî zevk duyanlar gibi, hemen yanımızda ve aynı zaman dilimini paylaştığımız insanlar da 1 yaşındaki bebeğin kalbine kurşun sıkarak kinlerini, nefretlerini dindirmiş, tatmin olmuşlardı. Hamile kadınların karnındaki bebekler henüz embriyo aşamasındayken Aytmatov'un eserindeki gibi annelerine işaret göndermişler miydi bilemiyoruz fakat bu seferki kötülük, bir edebî eserin kurmaca boyutunda değil daha evvelki vahşetler gibi gerçek zamanda ve yeryüzünde meydana gelmişti.

Ve ben bir kez daha sanatkârların, mitolojinin, sanat eserlerinin gücüne ve varlık şartlarımız üzerine düşünme mecburiyetine inandım ama insandan da her zamankinden daha fazla korktum. Artık sözün bittiği, kelimelerin kifayetsiz kaldığı yerdeyim.

KAYNAKLAR

ASANOVA, Umut (2000), *"Cengiz Aytmatov'un Esrelerinde Kültür Bunalımı Felsefesi",* Bilge, S.24, Bahar.

AYTMATOV, Cengiz (1997), *Kassandra Damgası*, (çev. A. Pirverdioğlu), Ankara: Ötüken Yay.

ECO, Umberto (1996), *Anlatı Ormanlarında Altı Gezinti,* (çev. K. Atakay), İstanbul: Can Yay.

-----, ---------- (2001), *Açık Yapıt,* (çev. P. Savaş), İstanbul: Can Yay.

ERHAT, Azra (1996), *Mitoloji Sözlüğü,* İstanbul: Remzi Kitapevi.

FREUD, Sigmund, *Uygarlığın Huzursuzluğu,* İstanbul: Metis Yay.

GASSET, Ortega Y. (1999), *İnsan ve Herkes,* (çev. N. G. Işık), İstanbul: Metis Yay.

GRUEN, Arno (2003), *Normalliğin Deliliği, Hastalık Olarak Gerçekçilik: İnsandaki Yıkıcılığın Üzerine Bir Kuram,* İstanbul: Çitlembik Yay.

JUNG, Carl Gustav (2003), *Dört Arketip,* (çev. Z. A. Yılmazer), İstanbul: Metis Yay.

KORKMAZ, Ramazan (2004), *Aytmatov Anlatılarında Ötekileşme Sorunu ve Dönüş İzlekleri,* Ankara: Türksoy Yay.

LE BON, Gustave (1999), *Kitleler Psikolojisi,* (çev. T. Sağlam), İstanbul: Timaş Yay.

ÖZEL, İsmet (1994), *"Varlıkbilimsel Güvenlik",* Faydasız Yazılar, İstanbul: Şûle Yay.

SAFRANSKI, Rüdiger (2008), *Bir Alman Üstad HEIDEGGER*, (çev. A. Nalbant), İstanbul: Kabalcı Yay.

SCHELER, Max (2004), *Hınç,* (çev. A. Yılmaz), İstanbul: Kanat Yay.

SHAYEGAN, Daryush (1991), *Yaralı Bilinç,* (çev: H. Bayrı), İstanbul: Metis Yay.

TARHAN, Nevzat (2009), *İnanç Psikolojisi Ruh, Beyin ve Akıl Üçgeninde İnsanoğlu,* İstanbul: Timaş Yay.